

DUNYO AMALIYOTIDA IMMERSIV TEXNOLOGIYALAR TUSHUNCHASI, TURLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI, IMMERSIV TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TIL O'RGATISH TAJRIBALARI

Po'latova Mohigul

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Xorijiy til va adabiyoti 2-kurs magistranti*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning nutq kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ayniqsa, 6-sinf o'quvchilari uchun bu kompetensiyaning bosqichma-bosqich rivojlanishi, til o'rganishdagi psixologik, lingvistik va metodik omillarni o'z ichiga olgan murakkab jarayon hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *didaktik tushunchalar, immersiv texnologiyalar, tajriba, nutq kompetensiyasi, lingvistik, pragmatik, diskursiv, sotsiokultural, strategik.*

Аннотация. *В данной статье формирование и развитие речевой компетенции учащихся в современном образовательном процессе рассматривается как одна из актуальных педагогических проблем. Поэтапное развитие этой компетенции, особенно у учащихся 6-х классов, представляет собой сложный процесс, включающий психологические, лингвистические и методические факторы обучения языку.*

Abstract. *This article recognizes the formation and development of students' speech competence in the modern educational process as one of the urgent pedagogical problems. The gradual development of this competence, especially for 6th grade students, is a complex process that includes psychological, linguistic and methodological factors in language learning.*

Nutq kompetensiyasi - bu o'quvchining til vositalaridan foydalanib o'z fikrini mazmunli, grammatik jihatdan to'g'ri va kommunikativ vaziyatga mos tarzda ifodalash qobiliyatidir. Bu kompetensiya nafaqat til bilimlariga, balki o'quvchining muloqotda ishtirok etish, fikrini izchil bayon qilish, boshqalarning fikrini tushunish va sharoitga qarab moslashish qobiliyatlariga ham asoslanadi.

Nutq kompetensiyasining rivojlanishi o'quvchining yoshi, aqliy yetukligi, nutqiy tajribasi va ijtimoiy faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. 6-sinf o'quvchilari odatda 11-12 yosh oraliq'ida bo'lib, bu davr nutqiy o'sishning faol bosqichi hisoblanadi. Ular fikrlashda mantiqiy bog'liqliklarni izlashga, sabab-oqibat munosabatlarini tushunishga, o'z fikrini izchil shakllantirishga qodir bo'lib boradi.

Shu sababli aynan ushbu bosqichda til o'rgatishning asosiy maqsadi - o'quvchining o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda ravon, aniq va tushunarli ifodalashga o'rgatish, ya'ni nutq kompetensiyasini shakllantirish va mustahkamlashdan iboratdir.

Mazkur kompetensiyaning rivojlanishi bir necha bosqichlarda kechadi.

Birinchi bosqich - tayanch bosqich bo'lib, bu yerda o'quvchining fonetik va leksik bilimlari shakllanadi. O'quvchi so'z va iboralarni eshitish, yod olish va talaffuz qilish orqali nutqiy modelni shakllantira boshlaydi. Bu bosqichda so'z boyligini kengaytirish, asosiy grammatik konstruktsiyalarni o'rganish va ularni mashqlarda qo'llash muhimdir. O'quvchilar mavzuli so'zlar asosida gap tuzishni, sodda savol va javoblarni bajarishni o'zlashtira boshlaydi. Bu jarayonda rasm asosidagi mashqlar, audio-matnlar, juftlikdagi suhbatlar, klishe gaplar asosida rol o'yinlari katta ahamiyatga ega bo'ladi. Shuningdek, kommunikativ vaziyatlar yaratib, o'quvchini real hayotga yaqin muloqotga jalb qilish kerak bo'ladi.

Ikkinchi bosqich - kombinator bosqich bo'lib, o'quvchi allaqachon o'zlashtirgan so'z va grammatik bilimlarini mustaqil nutqda qo'llashga harakat qiladi. Gap tuzish, ularni matn shaklida ifodalash, oddiy matnni qisqacha bayon qilish, o'z fikrini oddiy shaklda ifodalash ko'nikmalari rivojlanadi. O'quvchilar bu bosqichda o'z fikrini yetkazishda mustaqillikka intiladi, lekin grammatik jihatdan hali to'la erkin emas. Ular oddiy hikoya qilish, dialoglar tuzish, topshiriqlarga o'z munosabatini aytish, muhokama qilish bosqichlariga o'tishadi. Bu bosqichda o'quvchi faqat gapiribgina qolmay, balki eshitish orqali ham kerakli ma'lumotni aniqlash, tushunish va qayta ishlashga odatlanadi. Shuningdek, yozma nutq ko'nikmalari ham shakllana boshlaydi: kichik diktantlar, qisqa hikoyalar, rasm asosida izoh yozish mashqlari beriladi. Muallim bu jarayonda o'quvchini grammatik xatolar ustida ishlashga yo'naltiradi, lekin kommunikativ faollikni susaytirmasdan.

Uchinchi bosqich - erkin nutq shakllanishi bosqichi bo'lib, o'quvchi o'z fikrini turli kontekstlarda mustaqil ifodalashga intiladi. Shu bosqichda o'quvchi oddiy matnni nafaqat tushunadi, balki tahlil qiladi, unga savollar beradi, shaxsiy fikrini bildiradi. Bu bosqichda pragmatik kompetensiya shakllana boshlaydi. Ya'ni o'quvchi fikrini vaziyatga mos ravishda bayon etadi, o'zining nutqiy strategiyalarini ishlab chiqadi. Nutq tarkibiy birliklarining tartibi, gaplararo mantiqiy bog'liqlik, sabab va oqibat, taqqoslash, solishtirish kabi mantiqiy usullarni qo'llay oladi. O'quvchida diskursiv kompetensiyaning dastlabki ko'rinishlari ham namoyon bo'ladi. Nutqda bir mavzuni boshlab, uni mantiqan davom ettirish, zarurat tug'ilganda mavzuni o'zgartirish, suhbatdoshga munosabat bildirish kabi nutqiy strategiyalar rivojlanadi.

Yozma nutqda esa o'quvchi biror mavzu asosida 5-7 gapdan iborat bayon tuzishga harakat qiladi.

To'rtinchi bosqich - ijtimoiylashgan nutq bosqichi bo'lib, o'quvchi til vositalari orqali o'z fikrini faqat bilim nuqtayi nazaridan emas, balki ijtimoiy va madaniy kontekstda ham ifoda eta boshlaydi. Bu bosqichda nutqiy faoliyatga emotsional, madaniy va shaxsiy elementlar kirib keladi. O'quvchi o'z munosabatini bildiradi, hissiyotini so'z bilan ifoda etishga intiladi. Shu bosqichda sotsiokultural kompetensiya rivojlanadi. O'quvchi o'rgangan tilni turli madaniy kontekstlarda ishlatishni, til birliklarining odob doirasida qo'llanishini o'rganadi. Bu bosqichda nutq faqat axborot uzatish vositasi bo'lib qolmay, balki ijtimoiy muloqot vositasi sifatida shakllanadi.

Har bir bosqichda o'quvchilarning nutqiy faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar mavjud: ularning psixologik tayyorgarligi, motivatsiyasi, nutqiy muhit, o'qituvchi yondashuvi, darsdagi metodik usullar, material tanlovi va baholash tizimi. Shuning uchun nutq kompetensiyasining rivojlanishini kompleks yondashuv asosida olib borish zarur. O'quvchilar bu bosqichlarda bir necha turdagi kompetensiyalarni bir vaqtda shakllantiradilar:

- lingvistik,
- pragmatik,
- diskursiv,
- sotsiokultural,
- strategik.

Bu kompetensiyalar nutqiy faoliyatning barcha turlarida: eshitish, gapirish, o'qish va yozishda o'z aksini topadi.

Nutq kompetensiyasining rivojlanish bosqichlarini aniqlash va ularga mos metodik materiallarni ishlab chiqish, har bir bosqich uchun mos mashq turlarini tanlash, o'quvchilarning individual nutqiy rivojlanish darajasini inobatga olish zamonaviy ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan hisoblanadi. Bu boradagi yondashuvlar O'zbekiston Respublikasining davlat ta'lim standartlarida ham belgilangan bo'lib, har bir bosqichda o'quvchidan kutiladigan natijalar aniq ko'rsatib o'tilgan.

6-sinflarda nutq kompetensiyasining rivojlanish bosqichlari izchil, o'zaro bog'langan va psixopedagogik qonuniyatlarga asoslangan holda olib borilishi kerak. Bu bosqichlar orqali o'quvchining tilga bo'lgan munosabati, uni o'zlashtirish sur'ati, nutqiy faolligi va kommunikativ salohiyati shakllanadi.

Har bir bosqichda o'qituvchi yondashuvi, mashq va topshiriqlarning mazmuni, baholash mezonlari mutanosib bo'lishi lozim. Ana shundagina nutq kompetensiyasi

samarali rivojlanadi va o'quvchi ijtimoiy hamda akademik muhitda muvaffaqiyatli muloqot qila oladigan, fikrini aniq va erkin ifodalaydigan shaxs sifatida shakllanadi.

Ingliz tilini o'rganish bugungi global jamiyatda nafaqat madaniy va ijtimoiy zarurat, balki har bir shaxsning zamonaviy bilimlar olamiga integratsiyalashuvi uchun muhim vositadir. Xususan, 6-sinf o'quvchilari uchun bu davr til o'rganishdagi faol va dinamik bosqich bo'lib, ularning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda samarali metodik yondashuvlarni tanlash juda muhimdir. Bu borada **kommunikativ yondashuv** eng samarali metodlardan biri sifatida e'tirof etiladi. 6-sinflarda ingliz tilini o'rganish uchun shunchaki darslik va qoidalardan iborat metodik yondashuv yetarli emas. Kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish uchun darslar mazmuni, metodlari, muhit va baholash vositalari o'quvchining muloqotda erkin bo'lishiga xizmat qilishi kerak. Bu esa faqat **kompleks yondashuv** va **pedagogik yangiliklarga ochiqlik** bilan amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev A. T. Pedagogik texnologiyalar: Tizimli yondashuv / A. T. Yo'ldoshev. - Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019. - 204 b.
2. Sattorova M. N. Boshlang'ich ta'limda chet tilini o'qitish metodikasi / M. N. Sattorova. - Toshkent: O'qituvchi, 2020. - 176 b.
3. Qurbonov D. I. Ta'limda innovatsion texnologiyalar / D. I. Qurbonov. - Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. - 160 b.
4. Po'latov Z. Z. Chet tillar o'qitishda kommunikativ yondashuv / Z. Z. Po'latov. - Toshkent: Ilm Ziya, 2022. - 188 b.
5. Ochilov Q. A. Boshlang'ich ta'limda interaktiv usullar / Q. A. Ochilov. - Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2021. - 142 b.
6. Xolmatova S. R. Chet tilini o'qitishda axborot texnologiyalari / S. R. Xolmatova. - Andijon: AndDU nashriyoti, 2020. - 168 b.